

คัมภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนา : ขุมทรัพย์แห่งภูมิปัญญา

Palm leaf scriptures of Buddhism : wisdom treasures

พระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยวิโส

พระมหาสิริกร ปญฺญาวชิโร

พระสฤณี ปิยสโร

คณาจารย์หลักสูตรสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

บทคัดย่อ

คัมภีร์ใบลานเป็นเอกสารโบราณที่จดจารลายลักษณ์อักษรลงบนใบลาน เป็นหลักฐานความรู้ที่แสดงให้เห็นภูมิปัญญาของบรรพชนไทยในหลายๆด้าน ทั้งพระพุทธศาสนา นิทานพื้นบ้าน ตำนาน ตำนาน ไสยศาสตร์ ประวัติศาสตร์ อักษรศาสตร์ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ คัมภีร์ส่วนใหญ่เขียนโดยพระภิกษุสงฆ์และชาวพุทธในอดีต สร้างและใช้คัมภีร์เหล่านี้เป็นตำราหรือเครื่องมือในการอบรมสั่งสอนและเผยแผ่พระพุทธศาสนา คัมภีร์ใบลาน คือแหล่งขุมทรัพย์ที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาในทางพระพุทธศาสนา ที่พระสงฆ์และชาวบ้านได้ผลิตจารึก หรือทำการคัดลอก เพื่อบรรจุเนื้อหา หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ทั้งในรูปแบบตำนาน นิทานพื้นบ้าน ชาดกทั่วไป พระวินัย พระสูตรตันตะ พระอภิธรรม หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลาน เมื่อนำมาเป็นแนวทางการปฏิบัติตน เป็นหนทางหนึ่งที่จะส่งผลให้พบทางแห่งความสุขที่แท้จริง เข้าใจและพร้อมรับมือกับปัญหาด้วยสติปัญญาทางธรรม

คำสำคัญ : คัมภีร์ใบลาน, พระพุทธศาสนา, ภูมิปัญญา

Abstract

Palm leaf scriptures are documents inscribed on the palm leaves depicted as the good important evidences of Thai ancestor's wisdom included with various aspects, e.g. Buddha's teachings, local folklores, superstitions, history, liberal arts, traditions and cultures of Thailand. Most scriptures were inscribed by monks and Buddhists in the past. Monks who created these scriptures used them to be the main texts and teaching materials in teaching and disseminating Buddhism. Palm leaf scriptures are treasure wisdoms reflecting the wisdom of Buddhist principles which both monks and lay people produced, inscribed and copied them then filled them with Buddha's teachings in many forms such as legendary, local folklores, Jatakas, the Vinaya, the Suttanta, the Abhidhamma. The doctrine appears in the palm leaf scriptures. When the doctrine is utilized as a guideline. It is a way to find the true path of happiness and to understand and solve problems with the intellect.

Keywords : Palm leaf scriptures, Buddhism, wisdom

บทนำ

สังคมโลกปัจจุบันได้มีก้าวหน้าในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ โดยเฉพาะเรื่องของการแสวงหาหนทางแห่งการเรียนรู้ ล้วนแล้วแต่ผ่านการพัฒนาและปรับตัวในหลายระดับอย่างรวดเร็ว จากอดีตที่เคยได้ศึกษาหาความรู้ในตำราหรือหนังสือที่ทำการบันทึกจากวัฒนธรรมชาติ เช่น หิน ไม้ ใบไม้ เป็นอุปกรณ์ที่ใช้เพื่ออำนวยความสะดวกในการเล่าเรียนศึกษาให้ความรู้แก่นักเรียนในศาสตร์ต่างๆ แต่ในปัจจุบันความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ได้นำพาความสะดวกสบายสนองความต้องการให้กับมนุษย์ โดยมีนวัตกรรมสมัยใหม่เข้ามามีบทบาทกับการเรียนรู้ ทำให้หนังสือตำราที่บันทึกลงในวัสดุธรรมชาติได้ผ่านกาลเวลาอันยาวนาน กลายเป็นเอกสารโบราณ ที่ขาดการดูแลรักษา ศึกษาคุณค่าของชนรุ่นหลัง

มรดกทางวัฒนธรรมหลายอย่างได้สืบทอดมาถึงอนุชนในยุคปัจจุบัน ส่วนหนึ่งที่ปรากฏหลักฐานอยู่ในเอกสารโบราณเป็นผลงานอันเกิดจากภูมิปัญญาของบรรพชนที่ได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในรูปของหนังสือตัวเขียนและจารึก เอกสารโบราณเหล่านี้มีอยู่ทั่วไปทุกภูมิภาคของประเทศไทย เป็นหลักฐานที่บันทึกเรื่องราวต่างๆ เป็นต้นว่า รูปแบบอักษร ภาษา ที่ประจำอยู่ตามท้องถิ่นทั่วประเทศ รวมถึงใช้เป็นหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ วรรณคดี ศาสนา ศิลปะ และอักษรศาสตร์ ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคัมภีร์ไบเบิล เป็นเอกสารของท้องถิ่นที่มีคุณค่าเป็นแหล่งองค์ความรู้ เช่น โฉวาทคำสั่งสอน ด้านศีลธรรมจรรยา การปลูกฝังคุณธรรม การกล่อมเกลายุบนิสัยของมวลสมาชิกในสังคมให้เป็นคนดี รู้จักผิดชอบชั่วดี เป็นอารยชน เป็นการสร้างบรรทัดฐานทางสังคม ยกย่องระดับสังคมแห่งอารยะ เป็นสังคมที่น่าอยู่อาศัย (พิสิฐ วัชรสิริโพธิ์ และคณะ, 2559 : ค) ซึ่งกรอบแนวคิดเหล่านี้โดยส่วนมากจะถูกถ่ายทอดลงในใบลานโดยพระภิกษุสงฆ์และชาวพุทธในอดีต คัมภีร์ส่วนใหญ่เขียนหรือจารบนใบลานด้วยอักษรในแต่ละพื้นที่ เช่น อักษรล้านนา ขอม พระสงฆ์ได้สร้างและใช้คัมภีร์เหล่านี้เป็นตำราหรือเครื่องมือในการอบรมสั่งสอนและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ส่วนฝ่ายฆราวาสสร้างคัมภีร์ด้วยแรงศรัทธาที่เชื่อว่าการสร้างคัมภีร์ได้บุญกุศลหรือมีอานิสงส์มาก มรดกวัฒนธรรมนี้จึงเป็นแหล่งภูมิปัญญาอันเปรียบดังมรดกของมนุษยชาติ

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเอกสารโบราณ

เอกสารโบราณ มีโครงสร้าง หรือ รูปแบบทางกายภาพ ประกอบด้วยวัตถุรองรับตัวหนังสือและเส้นอักษร ซึ่งประกอบด้วย ตัวอักษร และภาษาแต่เก่าก่อน อันสำเร็จด้วยหัตถกรรม จำแนกออกได้เป็นประเภทใหญ่ๆ 3 ประเภท (เกษียร มะปะโม, 2529) คือ

1. ใบลานซึ่งสำเร็จรูปเป็นคัมภีร์ใบลาน
2. จารึก เป็นเอกสารโบราณประเภทหนึ่งที่บันทึกลายลักษณ์อักษรลงบนวัตถุชนิดต่างๆ ที่มีความแข็งแรงคงทนถาวร เก็บรักษาไว้ได้นาน มีรูปทรงต่างๆ เป็นแท่ง เป็นแผ่นบางๆ หรือเป็นส่วนหนึ่งของประติมากรรม และสถาปัตยกรรม เช่น ฐานพระพุทธรูป และเสาขอบประตูปราสาท เป็นต้น จารึกเหล่านี้จำกัดให้เรียกชื่อตามชนิดของวัตถุ เช่น แผ่นศิลา เรียกว่า ศิลาจารึก แผ่นทอง เรียกว่า จารึกแผ่นทอง และบางทีก็เรียกชื่อตามรูปสัณฐานของจารึก เช่น จารึกฐานพระพุทธรูปนาคปรก เป็นต้น

3. กระดาษ เอกสารโบราณประเภทกระดาษ ที่เขียนหรือขูดลายลักษณ์อักษรไว้บนกระดาษที่เป็นแผ่นหรือเป็นเล่ม และหรือบนวัตถุอื่น ซึ่งสำเร็จด้วยวิธีเขียนหรือขูดนั้น ถ้าเป็นกระดาษแผ่นบางยาวๆ พับกลับไปมา เป็นเล่มสมุด เรียกว่า หนังสือสมุดไทย

เอกสารโบราณทั้ง 3 ประเภทไม่เพียงแต่จะมีรูปลักษณะที่แปลก และแตกต่างกันดังกล่าวข้างต้นเท่านั้น องค์ประกอบที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่ง คือ รูปร่าง ภาษา และเรื่องราว ที่ปรากฏอยู่ในเอกสารโบราณเหล่านั้น จะเห็นได้ว่าเอกสารโบราณแต่ละชิ้นซึ่งพบในภูมิภาคต่างๆ สร้างขึ้นในยุคสมัยต่างกัน รูปร่าง และภาษาที่ใช้ก็ย่อมแตกต่างกันไปด้วย คุณค่าของเอกสารโบราณจึงมีอยู่มากมายหลายสาขาวิชา มีทั้งประวัติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ วรรณคดี ศาสนา

ศิลปะ ขนบธรรมเนียม ประเพณี กฎหมาย เวชศาสตร์ โหราศาสตร์ เป็นต้น และที่จะขอกล่าวถึง ประการแรกคือคุณค่าในด้านรูปอักษร และภาษา

รูปอักษร และภาษาที่ใช้อยู่ในเอกสารโบราณ จัดเป็นสิ่งสัญลักษณ์อย่างหนึ่ง ที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ประจำชาติ แสดงให้รู้ถึงวัฒนธรรม อารยธรรมของกลุ่มชนในอดีตที่เคยอาศัยอยู่ ณ แหล่งที่พบเอกสารโบราณเหล่านั้น นอกจากจะเป็นข้อมูลบอกเรื่องราวในอดีตแล้ว ยังเป็นหลักฐานแสดงถึงพัฒนาการของรูปอักษรที่แตกต่างกันไปตามยุคสมัยอีกด้วย ฉะนั้นการได้พบเอกสารโบราณในจังหวัดต่างๆ ทุกภูมิภาคของประเทศไทย ทำให้ทราบถึงอารยธรรมทางด้านการใช้รูปอักษร และภาษาของกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในภูมินาณนั้น ตัวอย่างเช่น ได้พบว่าเอกสารโบราณของไทยที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดคือกลุ่มจารึกที่มีอายุระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12 รูปอักษรในจารึกเหล่านั้น มีลักษณะเหมือนรูปอักษรที่ใช้อยู่ในสมัยพระเจ้าศิวัสะกัณทรวรณ กษัตริย์แห่งราชวงศ์ปัลลวะ ประเทศอินเดียตอนใต้ จึงทำให้ทราบได้ว่ารูปอักษรแบบแรกที่ปรากฏในประเทศไทยคือ อักษรปัลลวะ มีอายุอยู่ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12 ภาษาที่ใช้มีทั้งภาษาสันสกฤต ภาษาเขมร ภาษาบาลี และภาษามอญ

เมื่อกาลเวลาผ่านมาถึงพุทธศตวรรษที่ 19 คนไทยได้ก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัยขึ้นในแถบลุ่มแม่น้ำยม พ่อขุนรามคำแหงมหาราชแห่งอาณาจักรสุโขทัย ได้ประดิษฐ์ลายสือไทยขึ้นในพ.ศ.1826 ปรากฏหลักฐานลายสือไทยในจารึกพ่อขุนรามคำแหงซึ่งเป็นจารึกอักษรไทย ภาษาไทยที่เก่าแก่ที่สุดไม่มีลักษณะตัวอักษรในที่แห่งไหนจะเก่าเท่า ถึงแม้ว่าจะได้พบจารึกอักษรไทยที่คนไทยทำขึ้นจำนวนมากในทุกภาคของประเทศไทย แต่หลักฐานการค้นพบปรากฏว่าจารึกเหล่านั้น มีอายุอยู่ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 20 ลงมาถึงสิ้น และรูปอักษรไทยในอาณาจักรสุโขทัย ซึ่งเรียกว่าอักษรไทยสุโขทัยนั้น ได้เป็นแม่แบบของรูปอักษรไทยทั่วไปในสมัยต่อมา

เอกสารโบราณที่ใช้อักษรซึ่งวิวัฒนาการมาจากอักษรไทยในจารึกพ่อขุนรามคำแหง ระหว่างพุทธศตวรรษ ที่ 19-20 พบว่ามีหลักฐานปรากฏอยู่เฉพาะในจารึกทั้งสิ้น จนถึงพุทธศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมา จึงปรากฏหลักฐานในเอกสารโบราณประเภทคัมภีร์ใบลาน และหนังสือสมุดไทย

อักษรภาษาไทยที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลานเป็นอักษรภาษารุ่นเก่า มีทั้งอักษรไทย ภาษาไทย อักษรขอม ภาษาบาลี และภาษาไทย อักษรธรรมอีสาน ภาษาบาลี และภาษาไทย อักษรไทยน้อย ภาษาไทย อักษรมอญ ภาษา มอญ และภาษาบาลี อักษรธรรมล้านนา ภาษาบาลี และภาษาไทยที่พบคัมภีร์ใบลานเก่าที่สุด จารขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2041 ใช้รูปอักษรธรรมล้านนา ภาษาบาลี เรื่องติงสนิปาต เป็นสมบัติของวัดไหลหิน อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง ส่วน คัมภีร์ใบลาน จารอักษรขอมภาษาบาลีเก่าที่สุด ปัจจุบันอยู่ที่หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพฯ ได้แก่ คัมภีร์สมณฑปาสาทิกา วินยภูฏา(ทูต) ปาจิตติยวนณา ฉบับขาดทียบ สร้างในรัชกาลสมเด็จพระเอกาทศรถ พ.ศ. 2158

เอกสารโบราณทุกประเภทนอกจากจะให้คุณค่าในการศึกษาพัฒนาการของรูปอักษร และภาษาดังได้กล่าวมาแล้ว ยังมีคุณค่าเชิงสังคมวิทยาอย่างกว้างขวาง ตัวอย่างเช่น คัมภีร์ใบลาน เป็นหนังสือที่บันทึกพระธรรมคำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนา หากวิเคราะห์ให้ลึกลงไปในส่วนต่างๆ ที่ประกอบกันเข้าเป็นคัมภีร์ใบลานแต่ละผูก แต่ละมัด ส่วนหนึ่งสะท้อนให้เห็นลักษณะวัฒนธรรมอันเป็นรากเหง้าของความเป็นไทย ซึ่งยังคงถ่ายทอดสืบมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งอยู่บนพื้นฐานของพระพุทธศาสนา กับการสร้างสรรค์งานศิลปะไว้กับศาสนา ด้วยความเชื่อถือและศรัทธา ถ้าหากจะกล่าวถึงคุณค่าทางด้านความเชื่อถือและศรัทธา พบว่าในคัมภีร์ใบลานเกือบทุกคัมภีร์จะมีข้อความระบุเจตนา ความปรารถนาของผู้สร้างคัมภีร์พร้อมทั้งตั้งปณิธานขอให้ได้อานิสงส์อันบังเกิดขึ้นจากการสร้างคัมภีร์ให้เป็นไปตามความปรารถนา ข้อความเหล่านี้ทำให้ได้ข้อสรุปว่า สภาพสังคมไทยในยุคนั้น เป็นระบบสังคมครอบครัวที่มีความผูกพันด้วยความรักสามัคคี ประกอบกิจกรรมร่วมกันนับถือพระพุทธศาสนา และส่งเสริมให้มีการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง โดยมีวัดเป็นสถานศึกษาที่อยู่ในความอุปถัมภ์ของพุทธศาสนิกชนทั่วไป

ความเป็นมาของคัมภีร์ใบลาน

มนุษย์รู้จักและมีวิวัฒนาการในการสื่อสารทั้งวจนภาษาและอวจนภาษามาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะการสื่อสารอย่างด้านอวจนภาษา ได้เกิดมีปรากฏหลักฐานขึ้นมากมายบนโลกใบนี้ เช่น ภาพเขียนสีในถ้ำต่างๆ และด้วยความที่มนุษย์นั้นเป็นสิ่งมีชีวิตที่ไม่หยุดนิ่งในความคิดโดยเฉพาะการหาความรู้ในสรรพวิชา จึงทำการคิดค้นการสื่อสารในหลากหลายรูปแบบขึ้น และเมื่อความคิดก้าวหน้าขึ้นเรื่อยๆ มนุษย์ก็เปลี่ยนจากการนำสีไปป้ายหรือวาดเขียนในถ้ำจากการเขียนบนผาผนังถ้ำ พัฒนามาสู่การเขียนบนแผ่นไม้หรือแผ่นโลหะ ตลอดจนการเขียนบนใบไม้ มาจนถึงการประดิษฐ์กระดาษขึ้นใช้ จนกระทั่งถึงทุกวันนี้ มนุษย์ได้มีการพัฒนาเครื่องมือและกรรมวิธีการเขียนมาอย่างต่อเนื่อง โดยชาวอียิปต์โบราณเป็นชาติแรกที่ใช้แปรงเขียนหนังสือบนแผ่นกระดาษที่ทำจากต้นปาปิรุส รวมถึงชาติต่างๆ เช่น จีนที่ก็มีวิวัฒนาการด้านการจดบันทึกด้วยวัสดุธรรมชาติเช่นกัน นอกจากนี้แล้ววัสดุตามธรรมชาติหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ต่างก็ถูกนำมาใช้เป็นวัสดุในการจดจารึกด้วยเช่น แผ่นโลหะ หิน ใบลาน เปลือกไม้ ผ้าไหมอันเป็นพัฒนาการของการใช้วัสดุสำหรับการจดจารึกความรู้ต่างๆ ที่ค้นพบหรือสืบทอดความรู้ที่ได้รับมา

สำหรับใบลาน ถือได้ว่าอยู่เคียงคู่กับพระพุทธศาสนาอย่างยาวนาน นับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงรูปแบบการสืบทอดหลักธรรมคำสอนจากมุขปาฐะมาเป็นการจารึกเป็นอักษร ใบลานก็ถูกเลือกให้เป็นอุปกรณ์ในการสืบทอดคำสอน โดยพระเถระมหาวิหารวสีในลังกาทวีปทั้งหลายปรารถนาสภาพบ้านเมืองและเหตุการณ์เหล่านี้แล้ว มองเห็นเป็นภาวะที่ว่าเมื่อบ้านเมืองเดือดร้อนราษฎรยากเข็ญ จะดำรงพระธรรมวินัยได้ยาก และค่านึงว่าสืบทอดคำสอนที่สืบทอดมาโดยด้อยสติปัญญา จะไม่สามารถทรงพระปริยัติได้ด้วยมุขปาฐะ กับทั้งควรจะมีหลักฐานไว้เป็นเกณฑ์ตัดสินไม่ให้หลักพระศาสนาสับสนปนเปกับลัทธิอื่นภายนอก เพื่อรักษาพระธรรมวินัยไว้ให้บริสุทธิ์ เปรียบด้วยการใช้ตัวอักษรที่ปรากฏในใบลานเป็นสื่อในการศึกษาเพื่อเข้าหาขุมทรัพย์สำคัญคือ อริยทรัพย์ อันเป็นทรัพย์ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ชัดเจนว่าสำคัญและล้ำค่ากว่าโลกียทรัพย์ เป็นสมบัติติดตัวเป็นที่พึ่งพาทั้งในปัจจุบันและในภายภาคหน้า (พระเทพดิลก (ระบม วิฑฺฒนาโณ), มปป) จึงตกลงกันให้จารึกพระไตรปิฎกลงในใบลาน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559 : 47) เมื่อมีการจารึกตัวอักษรลงในใบลาน จึงทำให้เกิดเป็นคัมภีร์ ในอดีตเรียกกันทั่วไปว่า “หนังสือใบลาน” หรือ “คัมภีร์ใบลาน” ที่เรียกว่าคัมภีร์ใบลานเพราะเนื้อเรื่องที่จะจารลงบนใบลานส่วนใหญ่เป็นพระธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาด้วยเหตุที่พระธรรมเป็นสิ่งที่สำคัญอันสูงสุดของพระพุทธศาสนาเมื่อจดจารลงบนใบลาน ก็ทำให้คัมภีร์ใบลานมีความสำคัญและศักดิ์สิทธิ์ไปด้วย ฉะนั้น พุทธศาสนิกชนคนไทยจึงถือกันเป็นธรรมเนียมว่าคัมภีร์ใบลานเป็นสิ่งที่ต้องให้ความสำคัญ เก็บรักษาอย่างดีในที่อันควรดูเดียวกับพระพุทธรูป (กองแก้ว วีระประจักษ์, 2545 : 3-4)

โดยในประวัติศาสตร์มีการจารึกคัมภีร์พระไตรปิฎกลงบนใบลานเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2020 ตรงกับสมัยพระเจ้าติโลกราช กษัตริย์แห่งนครพิงค์เชียงใหม่ อาณาจักรล้านนา พระเจ้าติโลกราชทรงเลื่อมใส ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และทรงอุปถัมภ์ให้มีการสังคายนาตรวจชำระครั้งที่ 8 มีพระธรรมทินเถระ วัดป่าตาลเป็นประธาน (สิริวัฒน์ คำวันสา, 2542 : 41) และจารึกพระไตรปิฎกลงในใบลาน ณ วัดโพธารามมหาวิหาร (วัดเจ็ดยอด) เมืองเชียงใหม่ พระไตรปิฎกฉบับที่สอบชำระในสมัยของพระองค์นี้ ถือเป็นคัมภีร์ที่เป็นหลักฐานสำคัญชิ้นหนึ่งของพระพุทธศาสนาในล้านนาที่สืบทอดมาถึงปัจจุบัน จึงเป็นเหตุให้ในสมัยหลังต่อมา พระภิกษุในพระพุทธศาสนาจึงเลือกที่จะใช้ใบลานในการจดจารจารึกเรื่องราวในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะคำสอนชั้นสูงที่เรียกกันพระไตรปิฎก ที่เป็นคำสั่งและคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยตรง ต่อมาในสมัยหลังก็ขยายไปสู่เนื้อหาที่รองลงไป แต่ก็ยังถือกันว่าเป็นคัมภีร์ ซึ่งคำว่าคัมภีร์ มีความหมายตามศัพท์ว่า ลึกซึ้ง หรือหมายถึงตำราที่นับถือว่าสำคัญเป็นของสูง หนังสือสำคัญที่ถือเป็นหลักเป็นแบบแผน เช่น คัมภีร์ทางศาสนา คัมภีร์โหราศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งคัมภีร์ที่นับถือว่าเป็นของสูงของสำคัญ ตามความเข้าใจของหมู่พุทธศาสนิกชนว่า คัมภีร์ใบลาน คือเอกสารที่ทำจากใบลาน ซึ่งผ่านกรรมวิธีการทำ

ให้เรียบเสมอกัน ไม่โค้งงอหรือบิดไปมา เส้นอักษรที่ปรากฏบนใบลานจะเป็นรอยลึก เพราะใช้เหล็กแหลมหรือเหล็กจาร ในการจารตัวอักษร ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ในการเขียนคณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558 : 172) ใบลานใช้จารตัวอักษรได้ 2 ด้าน ด้วยเหล็กแหลม เรียกว่า เหล็กจาร ชีดลงไปให้เป็นร่องรูปอักษรบนใบลาน แล้วใช้เขมาไปผสมน้ำมันยางลบให้เห็นตัวอักษรเด่นชัด เมื่อจะทำใบลานให้เป็นเล่มหนังสือ ต้องร้อยเชือกเรียกว่า สายสนอง เข้าไปในรูที่เจาะไว้ทางด้านซ้าย เรียกว่าร้อยหู เพื่อรวมเป็นผูก หลายๆผูกรวมเป็นคัมภีร์หนึ่ง แต่ละคัมภีร์ จะมีไม้ประกับหัวท้ายกำกับไว้ แล้วมัดรวมกันโดยมีผ้าห่อรอบนอกอีกชั้นหนึ่ง นอกผ้าห่อคัมภีร์จะเสียบฉลาก หรือ ป้ายบอกชื่อคัมภีร์ไว้ด้วย กับยังมีแถบขอบคัมภีร์ ใบปกหน้า ใบปกหลัง และไม่ประกับด้วยสีและลวดลายต่างๆ เช่น ปิดทองทึบ ปิดทองล่องชาด และลายรดน้ำ โดยเฉพาะไม้ประกับบางครั้งมีการตกแต่งเป็นพิเศษเช่น ประดับมุก คร่ำเงิน คร่ำทอง เป็นต้น ผ้าที่ใช้ห่อคัมภีร์ก็นิยมใช้ผ้าชั้นดี เช่นผ้าไหม และแม้ฉลากคัมภีร์ก็นิยมประดิษฐ์ให้งดงาม ด้วยวัตถุนิตต่างๆ เช่น ไม้ หรือ งา จำหลักนูนต่ำเป็นลายดอกไม้และลายอื่นๆ ก็มี แม้ปัจจุบันคัมภีร์ทั้งหลายของ พระพุทธศาสนาจะเลิกจารลงในใบลาน แต่เปลี่ยนมาใช้กระดาษแทน สำหรับเอกสารใบลานที่ใช้จารอักษรและภาษา ต่างๆ ที่ปรากฏในสังคมไทยอันเป็นมรดกและภูมิปัญญาอันสำคัญยิ่งนั้นเนื่องจากผู้คนในอดีตส่งต่อมาจากคนใน ปัจจุบันนั้น ได้ปรากฏให้เห็นเป็นหลักฐานที่เก่าแก่ที่สุดของแต่ละภาคซึ่งได้ทำการจารเป็นภาษาต่างๆที่ใช้จารึก เรื่องราวของทางพระพุทธศาสนาตามธรรมเนียมนิยมของแต่ละท้องถิ่นนั้นยังคงพบอยู่จำนวนมาก อันมีการเก็บรักษา ไว้ตามวัดหรือพิพิธภัณฑสถานต่างๆ สำหรับภาคกลางมีที่พบในสำนักหอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี กรุงเทพมหานคร เป็น เอกสารสมัยอยุธยาตอนปลาย เป็นเอกสารที่จารลงในใบลานสมัยพระเจ้าเอกาทศรถ คือเรื่อง ปาจิตติยวันทนา (ปฐม) สมันตปาสาทิกาวินัยฎกถา ฉบับขาดทึบ ซึ่งทำการจารในราวปีจุลศักราช 977 หรือ พุทธศักราชที่ 2158 สำหรับในภาคเหนือเป็นคัมภีร์ใบลานเรื่อง ตึงสนิบาตกุสราชาดก ในปีพุทธศักราช 2041 ในวัดโหลหิน อำเภอ เกาะคา จังหวัดลำปาง ซึ่งจารด้วยอักษรธรรมล้านนา สำหรับภาคใต้พบที่วัดพุทธสีมา อำเภอหัวไทร จังหวัด นครศรีธรรมราช คือคัมภีร์ อัมมปทวิณณา อัมมปทฎกถา ขุททกนิกายฎกถา จารด้วยอักษรขอม ภาษาบาลี ในปี พุทธศักราช 2232 (สุรสิทธิ์ ไทยรัตน์, 2556 : 27) ที่นอกจากจะเป็นเอกสารสำคัญโบราณที่ยืนถึงอดีตอันรุ่งเรือง ทางด้านวรรณกรรมภาษาและอักษรในภาคต่างๆของไทยที่สร้างขึ้นตามคติของพระพุทธศาสนาแล้ว เนื่องจากใบลาน นั้นยังทำหน้าที่รองรับในการบันทึกความรู้ในทุกๆเรื่องที่สังคมไทยสมัยก่อนจำเป็นต้องใช้เพื่อให้สังคมดำรงอยู่ได้ อัน ถือว่าเป็นการสืบสานต่อเจตนารมณ์ของบรรดาพระเถระในลังกาที่วิปัสสีที่มีความต้องการและได้ยกเอาพุทธพจน์ ที่แต่ เดิมสืบต่อกันมาในรูปแบบท่องจำและสืบด้วยการจดจำมาเป็นการจดลงในใบลานปรากฏเป็นตัวอักษร ตลอดถึงส่งผล ต่อมาพัฒนาการเป็นรูปแบบของหนังสือที่มีการพิมพ์ตามรูปแบบสมัยใหม่ในปัจจุบัน ก็ล้วนแล้วแต่ได้รับอิทธิพลมา จากการสืบมาจากรณีนิยมการใช้ใบลานทั้งสิ้น

โครงสร้างคัมภีร์ใบลาน

คัมภีร์ใบลาน มีกลุ่มของพระสงฆ์และชาวบ้านได้ช่วยกันสร้างหรือผลิตคัมภีร์จำนวนมากต่อเนื่องกันมานาน หลายร้อยปีเพื่อสืบพระพุทธศาสนา กลุ่มผู้สร้างคัมภีร์ใบลานในอดีตอาจแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรก เป็นกลุ่มผู้แต่ง คัมภีร์ อาจจะแต่งด้วยภาษาบาลี หรือแต่งคัมภีร์ทั่วไป กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มผู้คัดลอกคัมภีร์ (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, 2556 : 119) ดังนี้

1. พระสงฆ์ที่แต่งคัมภีร์ใบลานทั้งภาษาบาลีและภาษาล้านนา ไม่ทราบว่ามีจำนวนพระสงฆ์กลุ่มนี้มากน้อย เพียงใด (ยังไม่มีมีการสำรวจหรือวิจัย) ผลงานที่ปรากฏชัดเจนเป็นผลงานของนักปราชญ์ ยุคโบราณเมื่อเกือบ 500 ปีมาแล้ว

2. พระสงฆ์ที่คัดลอกหรือผลิตซ้ำ รวมทั้งชาวบ้านที่จ้างคัดลอกมีจำนวนมาก คัมภีร์ที่ ชาวบ้านสร้างนั้นมีทั้งที่คัดลอกด้วยตนเอง หรือจากคนที่เคยบวชเรียนในคัดลอก มีวัตถุประสงค์ ให้เป็นทานในพระพุทธศาสนา หรือเพื่ออุทิศบุญที่สร้างคัมภีร์ให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว ทำให้จำนวนคัมภีร์ในแต่ละวัดเพิ่มพูนมากขึ้นทุกปี

เห็นได้อย่างชัดเจนว่า การสร้างคัมภีร์ใบลาน พระสงฆ์เห็นว่ามิมีบทบาทอย่างมากในขั้นตอนการผลิตผลงาน เป็นการสร้างนวัตกรรมขึ้นมาเพื่อทำการถ่ายทอดองค์ความรู้ทั้งหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหรือด้านอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

คัมภีร์ใบลานให้อะไรแก่สังคม

คัมภีร์ใบลานถือว่าเป็นวัฒนธรรมทางภาษาที่บรรพบุรุษสรรค์สร้างขึ้นมาเพื่อใช้ในการสืบทอดกันมาเป็นเวลาอันยาวนานจากบรรพชนรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหลังสืบๆ กันมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรม อย่างหนึ่งที่เป็นเสมือนกระจกส่องให้ชนรุ่นหลังได้รู้จักภูมิหลัง หรือพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของตนเองและของชุมชนตนเองได้เป็นอย่างดีเพราะเป็นหลักฐานขั้นต้นที่สำคัญต่อวงวิชาการที่บันทึกเหตุการณ์และเรื่องราวต่างๆ ทั้งคดีโลกและคดีธรรม เช่น หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์โหราศาสตร์วรรณกรรมพงศาวดาร กฎหมายโบราณ ตำรายา คาถาอาคม เป็นต้น ทุกเรื่องราวที่บันทึกไว้ในคัมภีร์ใบลานล้วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรม โหราศาสตร์เช่น ตำราหัวเคียงหมอน (ฤกษ์ยามแต่งงาน) ตำราเกี่ยวกับการปลูกบ้านเรือน ดูลักษณะที่ดินที่จะอยู่อาศัยหรือทำมาหากิน ตลอดจนวรรณกรรมนิทานชาดก นิทานพื้นบ้าน ตำนานบ้านตำนานเมือง และธรรมเทศนาในวาระโอกาสต่างๆ

นอกจากนั้น คัมภีร์ใบลานยังมีบทบาทเป็นปัจจัยในการสร้างองค์ความรู้ในด้านต่างๆ ทั้งแนวคิด และหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา องค์ความรู้ที่มีผลต่อการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี และค่านิยมทางสังคมของชาวพุทธ และองค์ความรู้ที่สร้างกระบวนการผสมผสานความรู้ในทางพระพุทธศาสนาและความเชื่อในท้องถิ่นเข้าด้วยกัน ซึ่งองค์ความรู้เหล่านี้ มีความเชื่อมโยงกับหลักความคิดและวิธีการปฏิบัติที่นำไปสู่การสร้างกฎเกณฑ์ทางสังคม วัฒนธรรม จารีตประเพณีโดยมีอิทธิพลต่อแนวคิด ความเชื่อ การเมือง การปกครอง จารีตประเพณีในแต่ละภูมิภาคนั้นๆ รวมทั้งการสร้างสัณฐานวัฒนธรรมในสังคมไทยและสิ่งสำคัญคือ เพื่อความยั่งยืนของพระสัทธรรม

บรรดาคัมภีร์ใบลานของประเทศไทย ในภาคเหนือที่เรียกกันว่าดินแดนล้านนาอันประกอบไปด้วย 8 จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน น่าน แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง และพะเยานั้น ปรากฏว่ามีคัมภีร์ใบลาน อย่างมหาศาล ดังที่สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ “โครงการวิจัยเอกสารตัวเขียนล้านนา” สำรวจระหว่าง พ.ศ. 2521-2533 มีชื่อเรื่อง ทั้งหมด 5,588 เรื่อง จำนวน 17,876 ผูก จำนวนใบลาน 655,706 หน้าใบลาน แบ่งเป็น 11 หมวดต่าง ๆ (พรรณเพ็ญ เครือไทย และอมรรัตน์ เพื่องวรรณกรรม. 2552 : คำนำ) ดังนี้

1. หมวดพระพุทธศาสนา มีจำนวนมากที่สุด ได้แก่ พุทธตำนาน มหาชาติชาดก ทศชาติชาดก ชาดกทั่วไป พระสูตร พระอภิธรรม พระวินัย ธรรมะทั่วไป อานิสงสต่าง ๆ วรรณคดีเกี่ยวกับจักรวาล ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ตำนานปุชนียวัตถุ พระสาวกที่มีชื่อเสียง พยากรณ์เหตุการณ์อนาคต บทสวดมนต์และพิธีกรรม พิธีกรรมสงฆ์ และเทพนิยาย รวม 3,886 เรื่อง รวม 15,815 ผูก 571,528 หน้าใบลาน ร้อยละ 69.55

2. หมวดนิทานพื้นบ้าน 9 เรื่อง 10 ผูก 269 หน้าใบลาน ร้อยละ 0.16

3. หมวดกฎหมายโบราณ 214 เรื่อง 221 ผูก 15,186 หน้าใบลาน ร้อยละ 3.83

4. หมวดจริยศาสตร์ 65 เรื่อง 73 ผูก 2,841 หน้าใบลาน ร้อยละ 1.16

5. หมวดประวัติศาสตร์ 191 เรื่อง 301 ผูก 16,280 หน้าใบลาน ร้อยละ 3.42

6. หมวดโหราศาสตร์ 207 เรื่อง 235 ผูก 12,301 หน้าใบลาน ร้อยละ 3.70

7. หมวดโคลงกลอน 122 เรื่อง 130 ผูก 7,388 หน้าใบลาน ร้อยละ 2.18
8. หมวดยาสมุนไพรมะ 219 เรื่อง 246 ผูก 16,540 หน้าใบลาน ร้อยละ 3.92
9. หมวดลัทธิพิธีกรรม 171 เรื่อง 171 ผูก 6,907 หน้าใบลาน ร้อยละ 3.06
10. หมวดไสยศาสตร์ 109 เรื่อง 119 ผูก 6,892 หน้าใบลาน ร้อยละ 1.95
11. หมวดปณิณกะ 395 เรื่อง 555 ผูก 26,554 หน้าใบลาน ร้อยละ 7.07

จากตัวอย่างดังกล่าวเห็นได้ว่าวัดต่างๆ ทางภาคเหนือมีการสืบทอดภูมิปัญญาและรักษาพระพุทธรูปจนคำสอนที่มีปรากฏในทางพระพุทธศาสนา เป็นมูลเหตุให้ทั้งพระภิกษุตลอดถึงฆราวาส มีความสนใจ ทำการศึกษาค้นคว้า และถ่ายทอดต่อยอด ในรูปแบบของตำราวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งวรรณกรรมแต่ละเรื่องล้วนแล้วแต่มีความสำคัญและให้คุณค่าด้านต่างๆ เช่น

1.ด้านความเชื่อ

ความเชื่อนี้ ส่วนใหญ่สืบทอดจากบรรพบุรุษ รุ่นต่อรุ่น โดยยึดถือคำสั่งสอนที่มาจากคัมภีร์ใบลาน โดยเฉพาะความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ซึ่งจะสอนให้คนยึดมั่น ทำความดี ละความชั่ว ความเชื่อเรื่องอานิสสงส์ ความเชื่อทางโหราศาสตร์ หรือไสยศาสตร์ ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตลอดทั้งคัมภีร์ใบลานยังเป็นสื่อที่สืบทอดทางวัฒนธรรม และประเพณี ทั้งเรื่องการแต่งกาย อาหาร การสร้างบ้านที่อยู่อาศัย ความมีอัธยาศัยไมตรี มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น คัมภีร์ใบลานในส่วนที่เป็นเรื่องนินยธรรม คำสอน โดยทั่วไปจะแฝงคติธรรมคำสอน เช่นการมีสติปัญญา การไม่ประพฤตสิ่ง ที่ผิดหรือสิ่งที่ไม่ควรกระทำซึ่งจะก่อให้เกิดเป็นอับมงคล หรือเสนียดจัญไรแก่ตนเอง การมีกิริยามารยาทที่ดี ความเป็นระเบียบเรียบร้อย

2. ด้านพระพุทธศาสนา

ความรู้ในด้านปริยัติธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นส่วนโดยตรงที่ได้รับผลจากคัมภีร์ใบลาน เพราะการเกิดขึ้นและสืบทอดก็ล้วนแล้วแต่การสร้างสรรคขึ้นของพระภิกษุที่ขยายผลจากการศึกษาพระสัทธรรมจากมุขปาฐะจากอาจารย์และสำนักของตนตลอดจนถึงคัมภีร์ใบลาน เพื่อหวังเป็นสื่อในการเข้าหาพุทธบริษัท ให้ได้กระทำตามหลักการของพระพุทธศาสนา เป็นต้นว่าการให้ทานด้วยการให้ปัจจัยสี่อันเป็นส่วนเบื้องต้นของการทำบุญทางพระพุทธศาสนา ที่ภิกษุสามารถรับจากชาวบ้านนำมาถวายเพื่อบูชาการอนุเคราะห์ให้แก่หมู่ญาติทั้งหลายที่ล่วงลับไปแล้ว อันปรากฏอยู่ดาษดื่นในคัมภีร์ใบลานที่จารึกคำสอนทางพระพุทธศาสนา ด้วยฐานที่ว่าสังคมมีอุดมคติเชื่อว่าเหล่าภิกษุทั้งหลายนั้น เป็นผู้มีความสมบัติสำหรับรับของไทยทานต่างๆอันได้แก่อาวาสถานเป็นปัจจัยให้ผู้ล่วงลับไปได้รับประโยชน์เมื่อได้ทำการอนุโมทนาบุญนั้นๆ เมื่อเหล่าภิกษุทั้งหลายได้รับการอุปถัมภ์ด้วยไทยทานทั้งหลาย ผลที่ตามมาคือท่านจะมีพลังกายในการปฏิบัติตนตามหลักของพระพุทธศาสนา ทั้งการศึกษาหลักธรรมในตำรา การรักษาศีล และภาวนาเพื่อขจัดกิเลสภายในใจของตน เมื่อกำลังกายดีกำลังใจที่ดีก็ติดตามมา ส่งผลให้มีความกระตือรือร้น ที่จะกระทำประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาตลอดถึงสังคมต่างๆ เช่นการแสดงธรรมสั่งสอนชี้ให้เห็นคุณหากปฏิบัติตามชี้ให้เห็นโทษเวลาว่างละเมียดให้ชาวบ้านได้ทราบ บำเพ็ญสาธารณสงเคราะห์ให้กับผู้คน ตามหน้าที่ของผู้เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและศาสนทายาทผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ซึ่งเมื่อภิกษุได้รับการถวายความอุปถัมภ์บำรุงอย่างดีส่วนประกอบอื่นๆของพระพุทธศาสนาก็ย่อมเจริญตามไปด้วย เพราะภิกษุทำหน้าที่สืบทอดดำรงตนอยู่ในอริยวินัย ได้ศึกษาหลักการปฏิบัติตน ประกอบกิจในศาสนาพิธีที่เหมาะสม ตลอดถึงบำรุงดูแลรักษาศาสนสถาน และศาสนวัตถุต่างๆให้มีความมั่นคงต่อไปได้ ตามแนวทางการปฏิบัติตนของพระพุทธศาสนา ส่งผลให้พุทธบริษัททั้งสี่เหล่า มีความสมัครสมานสามัคคีกันมีความเกื้อกูลกัน ปฏิบัติตนเป็นผู้ให้และผู้รับตามหน้าที่อันสมควรของตนแล้ว ผลดีก็ย่อมเกิด

ขึ้นกับพระพุทธศาสนา ทำให้มีความเจริญมั่นคงก้าวหน้าอำนวยการประโยชน์แก่สังคมชาวพุทธ และขยายขอบเขตไปยังสังคมโลกได้ในที่สุด

3.ด้านศิลปกรรม

คัมภีร์ใบลานบางคัมภีร์มีการตกแต่งโดยรอบขอบคัมภีร์ด้วยลายทองบนพื้นแดง เขียนเป็นลวดลายมีลายกรวยเชิง เป็นต้น ลักษณะของลวดลายที่ตกแต่งเป็นการถ่ายแบบมาจากลายผ้า ซึ่งมีเชิงอยู่ ตรงส่วนของชายผ้ารูปทรงของลายดังกล่าวเหมือนกับที่นิยมนำมาตกแต่งประดับพื้นที่ยางส่วนของอาคาร สถาปัตยกรรมไทย เช่น ริมขอบตอนบน และล่างของเสา ชื่อ เพดานโบสถ์ วิหาร เป็นต้น การตกแต่งขอบคัมภีร์มีหลายอย่าง นอกจากจะตกแต่งเต็มพื้นที่ขอบลานแล้วยังมีที่ทำเป็นทองทิบ ล่องชาด ชาดทิบ เป็นต้น กับยังนิยมตกแต่งไม้ประกับคัมภีร์ด้วยศิลปกรรมไทยประเภทต่างๆ มีลายรดน้ำ คร่ำเงิน คร่ำทอง ประดับมุก ประดับกระจก เป็นต้น การประดับตกแต่งคัมภีร์ใบลานให้มีความงดงามโดยรอบตั้งแต่ปกลาน ขอบลาน ไม้ประกับ และผ้าห่อคัมภีร์ ล้วนแล้วแต่เป็นงานสร้างสรรค์ที่ผู้สร้างคัมภีร์ตั้งใจจะให้ป็นศาสนวัตถุอันทรงคุณค่าที่สุดสมกับเนื้อหาของเรื่องที่จารอยู่ในใบลานแต่ละหน้า ฉะนั้นงานศิลปกรรมที่พบในคัมภีร์จึงเป็นสิ่งที่ไม่ใช่ของธรรมดา

4.ด้านครอบครัวและชุมชน

คัมภีร์ใบลานเป็นเครื่องมือในการสร้างสรรค์ครอบครัว ชุมชนและสังคมให้เป็นไปตามครรลองของพระพุทธศาสนาตามที่คนส่วนใหญ่ในสังคมไทยนับถือ จนถึงขั้นสามารถกำหนดเป็นกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติตนของสังคม โดยเฉพาะคัมภีร์ใบลานล้านนาเช่น คัมภีร์ใบลานสาลากรวิธานสูตรที่ใช้ประกอบในพิธีกรรมสืบชะตาให้ผู้เข้าร่วมพิธีได้มีอายุยืนยาวและสุขภาพที่ดี และหนึ่งในคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องกับอานิสงส์ที่ชาวล้านนาคิดถือเป็นแบบแผนอันเป็นเอกลักษณ์ที่จะต้องประพฤติปฏิบัติตัวอย่างเคร่งครัดนับตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันอันยืนยันได้ถึงธรรมเนียมในการยึดถือถือถือค่าสำนวนในใบลานมาเป็นมาตรฐานการประพฤติปฏิบัติตนเพื่อแสดงถึงความเป็นคนมีความกตัญญู กตเวทิต่อบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปในสังคมคือ คัมภีร์ใบลานแปดตลิ่ง ที่บ่งบอกถึงขอบเขตการมีกำหนดช่วงเวลาในการทำบุญเป็นพิเศษให้กับเหล่าเปรตผู้เป็นบรรพบุรุษของตนในช่วงเวลาวันพระขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ของชาวล้านนาเรียกกันว่าสิบสองเป็ง อันเป็นห้วงเวลาที่ยมโลกได้อนุญาตให้วิญญาณผู้วายนได้มีโอกาสปลดปล่อยตัวชั่วคราวให้ได้ขึ้นมาจากนรกโลกของมนุษย์เพื่อรับเอาส่วนบุญจากญาติลูกหลานที่อุทิศให้ตนเป็นประจำทุกปี เป็นการส่งเสริมและปลูกจิตสำนึกให้กลุ่มผู้ได้ฟังธรรมและให้ทาน มีความกตัญญูกตเวทิต่อผู้ล่วงลับไป และให้พ้นจากภพภูมิของความทุกข์และได้เสวยสุขในภพภูมิที่ดีกว่าเดิม นอกจากนั้นยังเป็นเครื่องมือควบคุมทางสังคมโดยการยกเรื่องอบายภูมิมานำเสนอให้คนในสังคมได้รับรู้ เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมให้สังคมมีความเจริญมั่นคง สร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับสถาบันครอบครัวและสังคมให้มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน ก่อให้เกิดสันติสุขแก่สังคมโดยรวม ช่วยแก้ไขปัญหาความรุนแรงในสังคมได้ (พระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยวิโส (คำเชื้อ), 2554) ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าคัมภีร์ใบลาน ของล้านนาหรือในภูมิภาคอื่นได้สร้างประโยชน์อีกประการสำคัญคือ การกระตุ้นสร้างจิตสำนึกให้บุคคล ที่เป็นสมาชิกในครอบครัวและบรรดาญาติได้เกิดความตระหนักได้ชวนชวนใส่ใจในหน้าที่ของตนที่ควรกระทำ โดยมองให้เห็นคุณค่าของเขา ทั้งที่ตอนเขายังมีชีวิตอยู่ โดยตั้งความปรารถนาทำความดีประเภทใดก็ตามก็ได้ทำการแผ่ความปรารถนาดีอยากให้เขาพ้นทุกข์ออกไปให้เขา อันจะเป็นการพัฒนาคุณธรรมเกี่ยวกับการให้ภายในจิตใจของผู้ให้เองและย่อมเกิดความประทับใจในยามที่ตนได้ระลึกถึงและสังคมทั้งยังเป็นการสร้างสรรสร้างจริยธรรม ให้กลุ่มคนในสังคมได้รู้จักคุณค่าของกันและกัน โดยคำนึงถึงฐานะอันสมควรของแต่ละบุคคล เกิดมีการพร้อมเพรียงกันของผู้ที่อยู่ในสังคมส่วนย่อย คือระดับครอบครัวหรือกลุ่มเครือญาติกัน และความสามัคคีกลมเกลียวกันระหว่างคนในครอบครัวและญาติมิตร ก็ถือเป็นกิจกรรมที่แสดงออกถึงความดี ความสามัคคีและน้ำใจอันเกื้อกูลต่อกันของคนในชุมชนและสังคม อันจะเป็นแรงขับเคลื่อนกิจกรรมของกลุ่มคนในชุมชนและสังคม ให้เป็นไปด้วยความเข้าใจและ

ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นอกจากนี้แล้ว ยังก่อให้เกิดความสามัคคีกันระหว่างคนในสังคม โดยเริ่มจากระดับชุมชนท้องถิ่นไปจนถึงสังคมที่มีขนาดใหญ่ขึ้นไปตามลำดับโดยมีลักษณะเป็นการประสานกิจกรรมของคนที่มาช่วยกันพร้อมเพรียงและเสมอภาคกันด้วยกิจกรรมทางศาสนา ในการประกอบกิจกรรมเพื่อทำประโยชน์แก่ผู้ที่อยู่ร่วมในสังคมซึ่งทุกคนไม่ได้ถูกบังคับบีบบังคับกดดันจากคนรอบข้าง แต่ทุกคนกระทำด้วยความเต็มใจและสมัครใจ ถือว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องกระทำเพื่อประโยชน์แก่สมาชิก ผู้ร่วมในสังคมทั้งที่ยังมีชีวิตอยู่และล่วงลับไปแล้วก็ตาม นอกจากนี้แล้วยังสื่อถึงความสัมพันธ์อันดีกัน ถึงแม้ว่าจะไม่ใช่ญาติพี่น้องทางสายโลหิต แต่ก็กระทำด้วยความรู้สึกประหนึ่งว่าเป็นญาติทางสายเลือดเดียวกัน และจากการปฏิบัติตนเช่นนี้ย่อมเป็นปัจจัยผลักดันให้สังคมเกิดความเป็นเอกภาพพร้อมที่จะดำเนินกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ภายในโครงข่ายของสังคม ที่จะช่วยประสานกลุ่มคนในสังคมให้มีการร่วมมือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน คือสังคมโดยรวมประกอบด้วยความสงบร่มเย็น เกิดสันติสุขที่มีจุดเริ่มต้นจากจิตใจของแต่ละคนก่อน กล่าวคือ เมื่อปัจเจกบุคคลได้สร้างบุญแล้ว และได้ทำการเจริญเมตตาจิตขยายส่วนบุญ ที่ตนได้ทำแล้วไปให้บุคคลอื่นจึงส่งผลให้ ไม่เฉพาะแต่ตนเองเท่านั้นที่ได้รับความสุขอันเกิดขึ้นจากคุณธรรมภายในจิตใจของตนแต่บุคคลอื่น ที่อาศัยอยู่ในสังขารรอบข้างก็พลอยได้รับความสุขไปด้วย ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนคือ เมื่อบุคคลหนึ่งได้ทำตัวให้เป็นปกติด้วยหลักธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ไบเบิล ไม่ทำความเดือดร้อนเบียดเบียนแก่ผู้ใดให้ทุกข์ร้อนใจ มีจิตใจที่อ่อนโยนผ่องใส เป็นการฝึกจิตใจของตนเองให้มีความประณีตผ่องใสอ่อนโยน แสดงออกต่อผู้อื่นด้วยความมีเมตตาปรารถนาดีต่อบุคคลอื่นที่อยู่รอบข้าง และพร้อมที่จะขยายออกไปอย่างไม่จำกัด ทั้งยังพยายามข่มจิตใจไม่ให้เกิดความคิดและลงมือทำชั่วทั้งกายวาจาและใจ และแน่อนว่ายามใดที่ใจตั้งจิตปรารถนาดีต่อผู้อื่น ไม่มีความคิดมุ่งร้ายเบียดเบียนต่อผู้อื่นเช่นนี้แล้ว ความคิดที่มีความรุนแรงที่มากกระทบกับจิตใจก็อยู่ในระดับที่สามารถควบคุมได้ เมื่อมีสิ่งใดก็ตามมากกระทบต่อจิตใจที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งก็สามารถคลี่คลายได้ โดยไม่ให้เกิดเหตุการณ์นั้นลุกลามรุนแรงได้ ก็ย่อมส่งผลให้บุคคลรอบข้างไม่ถูกเบียดเบียน ถือได้ว่าเป็นประโยชน์ที่สังคมพึงจะได้รับ เป็นส่วนที่ออกไปจากการพัฒนาคุณธรรมของส่วนตัวบุคคลแล้วส่งขยายไปสู่ผู้อื่น จากจุดเล็กขยายไปสู่จุดใหญ่อันเป็นการช่วยแก้ไขปัญหาสถานการณ์ของสังคมไทยที่ยังคงถูกกระตุ้นด้วยความขัดแย้งอย่างรุนแรงได้ประการหนึ่ง ด้วยเหตุที่ว่า ปัญหาของสังคมในที่นี้เกิดจากการใช้ความรุนแรงทั้งความคิดและการลงมือของบุคคล ส่งผลกระทบทางด้านลบแก่สังคม ซึ่งถ้าหากว่ามีปรากฏการณ์ของการขัดแย้งที่รุนแรงจนมีผลกระทบต่อบริบทโครงสร้างของสังคมส่วนอื่นก็ถือว่าเป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้างของสังคม โดยปกติแล้วต้นตอของปัญหาเหล่านี้ มักเกิดจากระดับปัจเจกบุคคลเป็นพื้นฐาน ทั้งเรื่องของอุดมการณ์ ทศนคติ ตลอดจนค่านิยม จนขยายตัวไปสู่ความรุนแรง นับตั้งแต่ปัญหาเล็กน้อย เช่นการจบบ้างกันด้วยคำพูดหรือแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ การลักขโมย ทำร้ายร่างกายจนถึงฆาตกรรม หรือแม้กระทั่งปัญหาในสังคมขนาดใหญ่ เช่น การประท้วงทางการเมือง สงครามในประเทศนอกประเทศ เป็นต้น

5. ด้านประเพณี

สังคมไทย มีความโดดเด่นในเรื่องประเพณี ที่เป็นธรรมเนียมให้ชาวไทยได้ยึดถือปฏิบัติ แม้ต่างภาคกันจะมีแนวปฏิบัติที่ต่างกันไปบ้าง แต่ส่วนใหญ่แล้วก็จะยึดถือตามธรรมเนียมของชาวพุทธเป็นหลัก โดยจะเห็นได้จากในช่วงเวลาหนึ่งปี แทบทุกเดือนจะต้องมีประเพณีที่จัดขึ้นในสังคมท้องถิ่นต่างๆขึ้นมามากมาย และจำเป็นต้องอาศัยตำราอันเป็นหัวใจหรือเครื่องมือในการใช้ประกอบพิธีเพื่อถือเป็นหลักในการจัดทำพิธี ตำรานั้นก็คือ คัมภีร์ไบเบิลที่บ้านทีกและแต่งขึ้นโดยนักปราชญ์ผู้รู้ ที่ได้จารึกหลักพิธีกรรมโบราณต่างๆลงในไบเบิล เพื่อที่จะแนะนำไว้เป็นแนวทางให้คนในสังคมได้ยึดถือเป็นแบบแผนปฏิบัติตนเอง ดังเช่นผลการวิเคราะห์หลักการทำบุญพุทฺพเปตพลีของชาวล้านนาที่ปรากฏในคัมภีร์เปตพลี ฉบับวัดหลวงราชสันฐาน ในส่วนของประเพณีนั้น ส่งผลให้ชาวล้านนาถือเป็นประเพณีปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่องแต่ครั้งโบราณ นอกจากจะเป็นการทำบุญอุทิศให้ เหล่าญาติแล้ว ยังได้ถวายศาสนูปถัมภ์แด่พระภิกษุ-สามเณรผู้เป็นศาสนทายาท ถือเป็นการอุปถัมภ์ บำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาอีกทางหนึ่ง

นอกจากนั้นในช่วงเวลาดังกล่าวพุทธศาสนิกชนในภาคอื่นๆ ของประเทศไทยก็มีการทำบุญในลักษณะเช่นเดียวกัน กล่าวคือ ในภาคกลางมีประเพณีสราท เดือนสิบ ภาคใต้มีประเพณีชิงเปรต และภาคอีสานมีบุญข้าวประดับดิน ที่ต่างก็ถือคติและช่วงเวลา เดียวกันในการทำบุญแล้วอุทิศส่วนบุญไปให้ญาติของตน (พระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยวิโส (คำเชื้อ), 2554)

ดังนั้น คัมภีร์ไบลานทั้งหลายที่ปรากฏนั้น จะมีหลากหลายชื่อหรือเนื้อหา แต่ทั้งหมดนั้นล้วนแล้วแต่ใช้เป็นเครื่องมือในการใช้ชีวิตร่วมกันของคนในสังคมชุมชนให้มีทัศนคตินับถือและเชื่อมั่นไปในทางเดียวกัน มุ่งสื่อแสดงออกถึงหลักธรรม ที่จะทำให้คนเป็นคนดีคือ โอวาทปาฏิโมกข์ หรือ โอวาท 3 ประการของพระพุทธศาสนาอันประกอบไปด้วย สัพพปาปสส อกรรม การไม่ทำความชั่วทั้งปวง กุสลสุสุขสมุททา ทำแต่ความดี สจิตตปริโยทปน ทำใจของตนให้บริสุทธิ์สะอาด อันเป็นอุดมการณ์ประกาศพระศาสนาที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสแสดงไว้ โดยผ่านหลักธรรมต่างๆ เช่น ศีล 5 ความเชื่อเรื่องบุญบาป ทาน ความกตัญญู อริยทรัพย์ ศรัทธาปาสาทะ หลักของการภาวนา และความไม่ประมาท เป็นต้น ซึ่งก็ปรากฏอยู่ในเนื้อหาของคัมภีร์ไบลานทุกภาคของประเทศไทย เพื่อที่จะมุ่งหวังให้พระสาวกทั้งหลายได้ปฏิบัติตามและนำมาสืบทอดต่อยอดให้พุทธบริษัททั้งหลายได้ดำเนินประพฤติปฏิบัติตาม ทั้งทำการปลูกฝังในเรื่องความเกลียดชังกลัวบาป ให้มีจิตใจที่น้อมเข้าสู่กุศลธรรมทั้งหลาย โดยตีกรอบตนเองให้มีใจในการให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา โดยใช้บริบทการใช้ชีวิตรวมถึงปัจจัยต่างๆที่อยู่ร่วมในสังคม ไม่ว่าจะเป็น ลักษณะพื้นที่การทำมาหากิน นิสัยใจคอ โดยมีผลแห่งความสุขที่ตนได้กระทำเป็นเงื่อนไข จนส่งผลให้ในสมัยหนึ่งนั้นสามารถควบคุมพฤติกรรมชาวบ้าน สังคมชุมชน ต่างอยู่ร่วมกันโดยสันติสุข และมีอิทธิพลเหนือบทบัญญัติอื่นทางสังคมในระดับหนึ่ง รวมถึงคัมภีร์ไบลานต่าง ๆ นั้น ยังทำหน้าที่เป็นสื่อในการสอนหลักคุณธรรมจริยธรรมการประพฤติตนให้ตรงตามถูกต้อง

สรุป

คัมภีร์ไบลาน เป็นเอกสารโบราณที่มีลักษณะเฉพาะในการบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับพระ พุทธศาสนา ที่ใช้พืชเป็นวัสดุในการบันทึก ได้แก่ ไบลาน อีกทั้งยังมีกรรมวิธีการบันทึกได้แก่ การจารด้วยเหล็กแหลม การชุบด้วยหมึก และการทอด้วยผ้า รวมถึงการประดับตกแต่งคัมภีร์ไบลานด้วยวัสดุต่างๆ ที่วิจิตรงดงาม การตกแต่งขอบคัมภีร์ ไบลาน หน้า ปกหลัง และไม้ประดับด้วยสีและลวดลายต่างๆ รวมถึงผ้าที่ใช้ห่อก็ใช้ผ้าชั้นดี ทั้งนี้เพราะผู้สร้างคัมภีร์ไบลานมีความตั้งใจสร้างสรรค์ เพื่อให้เป็นศาสนวัตถุอันทรงคุณค่าที่สุด และเหมาะสมกับเนื้อหาที่จารอยู่ในไบลานแต่ละหน้า คัมภีร์ไบลาน แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมการสร้างคัมภีร์ไบลาน ให้เป็นศาสนวัตถุอันบ่งบอกถึงความตั้งใจจะสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวตลอด 5,000 ปี เป็นเอกสารโบราณที่มีอายุมากกว่า 100 ปีขึ้นไปจึงจัดเป็นโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุอันทรงคุณค่าของมนุษยชาติเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของ บุคคลในสมัยโบราณที่ตกทอดมาถึงปัจจุบัน เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม กฎหมาย จริยศาสตร์ โหราศาสตร์ ตำรายา พิธีกรรมและไสยศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คัมภีร์ไบลาน คือแหล่งขุมทรัพย์ที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาในทางพระพุทธศาสนา ที่พระสงฆ์และชาวบ้านได้ผลิตจารึก หรือทำการคัดลอก เพื่อบรรจุเนื้อหา หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ทั้งในรูปแบบตำนาน นิทานพื้นบ้าน ขาดกทั่วไป พระสูตร พระอภิธรรม พระวินัย ให้ผู้สนใจได้อ่านหรือปริวรรต และเผยแพร่ แม้ในปัจจุบัน มีนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาต่างๆ ได้ทำการศึกษาคัมภีร์ไบลานในแต่ละแห่ง และแปลหรือปริวรรตเป็นภาษาไทยกลางและเผยแพร่ให้ผู้สนใจได้ศึกษา แต่จำนวนยังน้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนไบลานที่ยังไม่ได้แปลและปริวรรต จึงหวังว่าในอนาคตจะมีผู้สนใจศึกษาคัมภีร์ไบลานเหล่านี้เพิ่มขึ้น เพื่อให้คัมภีร์ไบลานเป็นดังขุมทรัพย์คืออริยทรัพย์ ให้ผู้สนใจศึกษาและปฏิบัติ เป็นหนทางหนึ่งที่จะส่งผลให้พบทางแห่งความสุขที่แท้จริง เข้าใจและพร้อมรับมือกับปัญหาด้วยสติปัญญาทางธรรม ส่งผลเป็นประโยชน์สูงสุดสำหรับตนเอง และสังคมส่วนรวมในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

ก่องแก้ว วีระประจักษ์. สารนิเทศจากคัมภีร์ไบเบิลตามสมัยอยุธยา.(กรุงเทพมหานคร : หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2545.

เกษียร มะปะโม. คุณค่าของเอกสารโบราณ. ส่วนภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ , 2529, (เอกสารอัดสำเนา).

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ธรรมนิเทศ. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬา, ผลิตซ้ำ, 2559.

พรรณเพ็ญ เครือไทย และอมรรัตน์ เพื่องวรรณกรรม. รายชื่อหนังสือโบราณล้านนา : เอกสารไมโครฟิล์มของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปี 2521-2533. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2552.

พระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยวิโส (คำเชื้อ). ศึกษาวิเคราะห์บุพพเปตพลีที่ปรากฏในคัมภีร์ไบเบิลล้านนา : กรณีศึกษา คัมภีร์เปตตพลีฉบับวัดหลวงราชสันฐาน, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.

พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ). นวโกวาท. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, มปป.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). กาลานุกรมพระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สงฆ์สงฆ์, 2558.

พิสิษฐ์ โคตรสีโพธิ์ และคณะ. ปุราณวาท หลักจริยศาสตร์สร้างคุณลักษณะชีวิตแบบล้านนา. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2559.

สิริวัฒน์ คำวันสา. ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย,พิมพ์ครั้งที่ 4. (กรุงเทพมหานคร : จรัสสินทวงศ์การพิมพ์ , 2542.

สุเชาว์ พลอยชุม,รศ. อ่างในเดลินิวส์ว่าไรตี้ สืบสาน “สารแห่งธรรมคัมภีร์ไบเบิลตามพระพุทธศาสนา”หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ฉบับวันพุธที่ 20 กรกฎาคม 2559.

สุรสิทธิ์ ไทยรัตน์. คัมภีร์ไบเบิลในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว.คัมภีร์ไบเบิลล้านนา, วารสารบัณฑิตยสถาน ปีที่ 38 ฉบับที่ 2 เมย.-มิย. 2556 : 119.